

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรและสามารถปลูกพืชได้ตลอดปี สภาพดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาด้านศัตรูพืชอย่างรุนแรงและดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดการปรับปรุงดิน ทำให้ดินมีปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินลดลงอย่างมาก (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา 2548: 106) จากการประเมินคุณภาพดินของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่าดินที่มีอินทรีย์วัตถุต่ำในประเทศไทยมีประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด และดินที่มีอินทรีย์วัตถุต่ำในภาคกลางเป็นดินเหนียวที่มีการปลูกข้าวติดต่อกันเป็นเวลานาน ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลงและดินเกิดการแน่นตัว (มุกดา สุขสวัสดิ์ 2547: 2-3)

โดยมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 มิถุนายน 2547 ให้มีการเร่งการผลิต และการรณรงค์การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ให้แพร่หลาย โดยให้ถือเรื่องนี้เป็นวาระแห่งชาติที่สำคัญเร่งด่วนที่ต้องให้เป็นรูปธรรมโดยเร็ว (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา 2548: 1) ในทางปฏิบัติเกษตรกรได้ใช้ปุ๋ยเคมีในรูปแบบและชนิดต่างๆ ติดต่อกันมานานแล้ว จนทำให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ของเกษตรกรไทยลดน้อยลง ดังนั้นจึงควรช่วยกันรณรงค์เพิ่มอินทรีย์วัตถุลงสู่ดิน ในรูปของปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และปุ๋ยพืชสด เพื่อปรับปรุงคุณสมบัติทางกายภาพ และชีวภาพแก่ดินร่วมกับการใช้ปุ๋ยเคมีเมื่อดินขาดแคลน (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา 2548: 55)

จังหวัดอ่างทอง มีพื้นที่ทั้งหมด 605,234 ไร่ โดยมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก คิดเป็นพื้นที่ 373,282 ไร่ และคิดเป็นร้อยละ 61.67 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดอ่างทอง อำเภอที่ปลูกข้าวมากที่สุดได้แก่อำเภอวิเศษชัยชาญ โดยมีผลผลิตเฉลี่ย 810 กิโลกรัมต่อไร่ ในการผลิตส่วนใหญ่เกษตรกรให้ความสำคัญต่อผลผลิตต่อไร่ หรือปริมาณผลผลิตข้าว มากกว่าคุณภาพข้าว และนิยมทำนาติดต่อกันตลอดทั้งปี พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูก ได้แก่ สุพรรณบุรี 1 ชัยนาท 1 ปทุมธานี เหลืองประทีพ ก้อนแก้ว เกษตรกรในจังหวัดอ่างทองมีความชำนาญในการปลูกข้าว สามารถพัฒนาและปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต ทำให้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น ตอบสนองความต้องการของตลาดได้ และยังเป็นแหล่งผลิตข้าวเจ้าเพื่อการส่งออกแห่งหนึ่งในประเทศไทยด้วย (สำนักงานเกษตรจังหวัดอ่างทอง 2549: 24) แต่ปัญหาที่ตามมาหลังจากการทำนา ก็คือ เกษตรกรเผาฟางและตอซัง รวมทั้ง

ขาดการปรับปรุงบำรุงดิน เนื่องจากต้องเตรียมดินปลูกข้าวในรอบต่อไปอย่างเร่งรีบทำให้ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ และปริมาณอินทรีย์วัตถุจากการไถกลบฟางที่เคยได้รับในอดีตลดน้อยลงเรื่อยๆ ส่งผลให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำลง ทำให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมีความตื่นตัวในการณรงค์ให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อปรับปรุงดิน โดยส่งเสริมและเผยแพร่เกี่ยวกับการทำและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ให้แก่เกษตรกร

ตำบลห้วยคันแหลน เป็น 1 ใน 15 ตำบล ของอำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งหมด 15,750 ไร่ เป็นพื้นที่ทำนาข้าว 7,300 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.35 ของพื้นที่ทั้งหมด มีการปลูกพืช ได้แก่ ข้าวนาปี นาปรัง ไม้ผล พืชผัก เลี้ยงสัตว์ จำนวนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว 248 คน ผลผลิตที่ได้จากการผลิตข้าวเฉลี่ย 800 กิโลกรัมต่อไร่ โดยดินส่วนใหญ่มีสภาพเป็นดินเหนียว ซึ่งเหมาะสมกับการทำนา สามารถทำนาได้ต่อเนื่องตลอดทั้งปี เนื่องจากมีระบบชลประทานที่ดี (สำนักงานเกษตรอำเภอวิเศษชัยชาญ 2550: 4 - 8) เนื่องจากตำบลนี้ มีการปลูกข้าวติดต่อกันมานาน จึงมีปัญหาสำคัญเช่นกัน คือ ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในตำบลนี้ มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการผลิตข้าวหรือไม่ หากมีการใช้ เกษตรกรใช้อย่างไร มีปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการผลิตข้าวอย่างไร นอกจากนั้น เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการผลิตข้าวหรือไม่ สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในตำบลห้วยคันแหลนเป็นอย่างไร เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการผลิตข้าวให้เหมาะสมกับสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในตำบล ห้วยคันแหลน และพื้นที่อื่นที่มีสภาพคล้ายคลึงกับในตำบลห้วยคันแหลน ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ตำบลห้วยคันแหลน อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง

2.2 เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวของเกษตรกร

2.3 เพื่อศึกษาการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวของเกษตรกร

2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวของเกษตรกร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

3.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้

- 3.1.1 เพศ
- 3.1.2 อายุ
- 3.1.3 ระดับการศึกษา
- 3.1.4 ประสบการณ์ในการทำนา
- 3.1.5 การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร
- 3.1.6 แหล่งรับความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์
- 3.1.7 จำนวนครั้งการเข้ารับความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์
- 3.1.8 ลักษณะพื้นที่ทำนา
- 3.1.9 รายได้จากการทำนาต่อไร่
- 3.1.10 รายจ่ายจากการทำนาต่อไร่
- 3.1.11 จำนวนแรงงาน
- 3.1.12 จำนวนครั้งในการปลูกข้าวต่อหนึ่งปี

3.2 ความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวของเกษตรกร ประกอบด้วยตัวแปร

ดังนี้

- 3.2.1 ความหมาย
- 3.2.2 ขั้นตอนการผลิต
- 3.2.3 วิธีการใช้
- 3.2.4 ช่วงเวลาในการใช้
- 3.2.5 คุณสมบัติ

3.3 การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวของเกษตรกร ประกอบด้วย ตัวแปร ดังนี้

- 3.3.1 ชนิดของปุ๋ยที่ใช้
- 3.3.2 วิธีการใช้
- 3.3.3 อัตราการใช้
- 3.3.4 ช่วงเวลาในการใช้
- 3.3.5 แหล่งที่มาของปุ๋ยอินทรีย์

3.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวของเกษตรกร ประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้

3.4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าว

3.4.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าว

4. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาในวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในตำบลห้วยคันแหล่น อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ในฤดูการผลิตปี 2549 จำนวน 154 ราย โดยเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 28 มีนาคม 2550 ถึงวันที่ 1 พฤษภาคม 2550

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ปุ๋ยอินทรีย์ หมายถึง ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ซึ่งเป็นปุ๋ยที่ได้จาก เศษพืชหรือสัตว์ ซากพืชหรือซากสัตว์ หรือสิ่งขับถ่ายจากสัตว์ ที่ผ่านกระบวนการสลายตัว โดยกิจกรรมของจุลินทรีย์

5.2 เกษตรกร หมายถึง ผู้ปลูกข้าวในตำบลห้วยคันแหล่น อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ในฤดูการผลิตปี 2549

5.3 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำนา การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร แหล่งรับความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ จำนวนครั้งการเข้ารับความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ ลักษณะพื้นที่ทำนา รายได้และรายจ่ายจากการทำนาต่อไร่ จำนวนแรงงาน และจำนวนครั้งในการปลูกข้าวต่อหนึ่งปี

5.4 ประสบการณ์ในการทำนาเกษตรกร หมายถึง จำนวนปีในการประกอบอาชีพปลูกข้าวของเกษตรกร จนถึง ปี 2549

5.5 การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร หมายถึง การที่เกษตรกรเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร

5.6 แหล่งรับความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ หมายถึง การที่เกษตรกรได้รับความรู้เรื่องการผลิตและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการผลิตข้าว จากหน่วยงานของภาครัฐ เอกชน และสื่อต่างๆ

5.7 จำนวนครั้งการเข้ารับความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ หมายถึง จำนวนครั้งที่เกษตรกร
เข้ารับความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าว จากหน่วยงานของภาครัฐ เอกชน และสื่อต่างๆ

5.8 ลักษณะพื้นที่ทำนา หมายถึง พื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวของเกษตรกร ที่เป็นที่ดิน
ของตนเอง รวมถึงที่ดินเช่า ในหนึ่งฤดูกาลผลิตปี 2549

5.9 รายได้จากการทำนาต่อไร่ หมายถึง จำนวนเงินทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับจาก
ผลผลิตของการทำนาในพื้นที่ 1 ไร่ ในหนึ่งฤดูกาลผลิตปี 2549

5.10 รายจ่ายจากการทำนาต่อไร่ หมายถึง จำนวนเงินทั้งหมดที่เกษตรกรใช้จ่ายในการ
ทำนาในพื้นที่ 1 ไร่ ในฤดูกาลผลิตปี 2549

5.11 ขนาดของพื้นที่ทำนา หมายถึง จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวของเกษตรกร
ในฤดูกาลผลิตปี 2549

5.12 จำนวนแรงงาน หมายถึง จำนวนแรงงานในครอบครัวของเกษตรกรที่ใช้ในการ
ผลิตข้าว ปี 2549

5.13 ความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าว หมายถึง ความสามารถในการจดจำ
และเข้าใจ ความหมาย ขั้นตอนการผลิต วิธีการใช้ ช่วงเวลาในการใช้ และคุณสมบัติของปุ๋ย
อินทรีย์ในการทำนา โดยสามารถตอบคำถามที่ใช้วัดความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์
ในการทำนาได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

5.14 การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าว หมายถึง การที่เกษตรกรใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก
ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ใน 5 เรื่อง คือ ชนิดของปุ๋ยที่ใช้ วิธีการใช้ อัตราการใช้ ช่วงเวลาใน
การใช้ และแหล่งที่มาของปุ๋ย

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน
ดำเนินการส่งเสริมการเกษตร และแก้ไขปัญหาการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าวให้เหมาะสมกับสภาพ
ทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในตำบล ห้วยคันแหล่น อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง
และพื้นที่อื่นที่มีสภาพคล้ายคลึงกัน

6.2 เกษตรกรหรือผู้ที่สนใจในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็น
ข้อมูลทางด้านวิชาการ หรือเป็นข้อมูลในการทำวิจัย ต่อไป